

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційна діяльність, інноваційний розвиток, інвестиційна привабливість, капітальні вкладення.

Питання, пов'язані з аналізом та формуванням інвестиційної привабливості вітчизняної економіки є актуальними з наукової та практичної точки зору. Інвестиційні процеси у країнах з перехідною економікою, у тому числі в Україні, характеризуються виснаженістю джерел і недостатністю обсягів коштів, а також вкрай нераціональною структурою вкладень. Це своєю чергою унеможливорює швидкий й ефективний підхід означених країн до моделі інвестиційно-інноваційного розвитку [1, с. 2]. Тому в найближчий час необхідно підібрати раціональні рецепти покращення інвестиційного клімату як для окремого підприємства, так і для цілої країни.

Проблемами, пов'язаними з інвестиційною діяльністю, розвитком та привабливістю на макро- та на мікрорівні приділяють достатню увагу вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед них: О. Амоша, А. І. Бланк, Ю. Бажал, Н. Бутко, Т. Лазарева, Т. В. Момот, А. А. Пабат, В. Г. Федоренко, С. В. Захарін, І. О. Жадан, І. В. Лобас, Д. В. Крищенко та інші.

Незважаючи на те, що значна кількість вчених працює у напрямку розвитку інвестиційної діяльності України, ще залишається багато невирішених проблем. Недостатньо розроблена теоретична база для інноваційного прориву економіки нашої держави. Також для українських підприємств характерне використання організаційних рішень та методів інноваційно-інвестиційного розвитку, запозичених у країн, де економіка ефективно функціонує тривалий час. При цьому, ці методи використовуються в неадаптованій до внутрішнього середовища формі. Недивно, що вони не приносять очікуваного ефекту. Тому, на нашу думку, необхідно проаналізувати наявний стан інвестиційної діяльності в Україні, зробити певні висновки, а потім підібрати та запропонувати шляхи покращення ситуації.

Метою даної статті є поглиблення теоретичних основ у питаннях інвестицій, проведення аналізу стану та динаміки показників інвестиційної діяльності України й Одеської області, розгляд основних джерел фінансування інноваційного розвитку промислових підприємств.

Перш за все, звернімося до визначення поняття «інвестиція». У підручнику Федоренко В. Г. наводиться наступний варіант визначення категорії: «**інвестиція** (від лат. invest, що означає «вкладати») – це вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неодержання відсотків від банківських вкладень капіталу» [2, с. 7]. На нашу думку, трактовка є досить простою та зрозумілою. Позитивний момент у тому, що автор підкреслює елемент ризику в інвестиційній діяльності, який набуває ще більшого значення, якщо капіталовкладення пов'язані з інноваційними проектами.

Інвестиційна діяльність – вкладення інвестицій та здійснення практичних дій з метою отримання прибутку та (або) досягнення іншого корисного ефекту [3]. Визначення гарне, але дещо тавтологічне, тобто інвестиційна діяльність пояснюється через поняття інвестиції. Краще було би замінити слово «інвестиції» виразом «вкладення капіталу». Як слушно зауважує Захарін С. В., інвестиції в основний капітал виконують у країні дві важливі функції: реноваційну (відтворювальну) та інноваційну. Під першою розуміється використання коштів для заміни зношених основних фондів, інколи – розширення

виробничої бази. Друга функція характеризується оновленням основних фондів і технологічних процесів завдяки капітальним вкладенням у нові чи значно вдосконалені обладнання, устаткування, виробничі комплекси, а також у придбання прогресивних технологій, патентів, ліцензій тощо [1, с. 2-3]. Ні для кого не є таємницею, що на вітчизняних промислових підприємствах значну увагу приділяють першій функції, а на другу зазвичай не звертають необхідної уваги. І це пов'язане не лише із нестачею коштів, хоча це й першочергова проблема. Справа також у недостатньому рівні розвитку інноваційної культури. Серед наших співвітчизників послаблена орієнтація на нововведення. Існує думка, що краще вкласти гроші у дещо зрозуміле (наприклад придбати додатковий верстат), ніж проінвестувати нову неперевірену ідею. У подібній ситуації на перше місце постає чинник можливого ризику і зовсім мало уваги звертається на майбутній багатобічний корисний ефект від впровадження інновацій. Ще одна особливість української економіки у тому, що найбільші доходи та прибутки (відтак – й інвестиційне забезпечення) отримують компанії сировинних (добувних) галузей промисловості [1, с. 7]. Але, для здійснення інноваційного прориву в економіці, необхідно робити ставку на переробну промисловість, у тому числі підтримувати машинобудівні підприємства. Сировинні галузі – це підгрунття індустріальної економіки. Видобуток і продаж сировини не може бути головною рушійною силою розвитку країни [1, с. 6].

В економічній літературі достатню увагу приділяють чинникам інвестиційної привабливості, які здійснюють безпосередній вплив на об'єми капітальних вкладень та загального формування інвестиційного клімату. Більшість авторів визнає, що фактори впливу можуть розглядатися на різних рівнях і стосовно різних об'єктів. Проф. О. Г. Янковий разом із колективом авторів виділяє 4 ієрархічні рівні формування чинників інвестиційної привабливості промислового підприємства:

- ✓ чинники інвестиційної привабливості країни,
- ✓ чинники інвестиційної привабливості регіону,
- ✓ чинники інвестиційної привабливості галузі,
- ✓ чинники інвестиційної привабливості підприємства [4, с. 11].

Отже, чинники інвестиційної привабливості підприємства (для нього вони є внутрішніми) знаходяться під певним впливом чинників зовнішнього середовища. На нашу думку, такий ієрархічний спосіб аналізу є вдалим, і дозволяє побачити цілісну картину інвестиційного клімату, підкреслити сильні та слабкі сторони фінансування конкретного об'єкту.

Тепер звернімося до аналізу стану та динаміки обсягів капітальних вкладень в економіку України. Для цього використаємо дані, запропоновані Державним комітетом статистики України [5]. Узагальнимо інформацію в табличному вигляді (таблиця 1). Для кращого розуміння уточнимо деякі поняття.

Капітальні інвестиції – інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів. До інвестицій у матеріальні активи належать інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення), інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, довгострокові біологічні активи тваринництва, капітальний ремонт та інші необоротні матеріальні активи. До інвестицій в нематеріальні активи належать обсяги інвестицій у придбання або створення власними силами програмного забезпечення, баз даних, прав користування природними ресурсами, майном, прав на знаки для товарів і послуг, на об'єкти промислової власності, авторських та суміжних прав. До **інвестицій в основний капітал** (капітальні вкладення) належать інвестиції у капітальне будівництво, машини, обладнання, інструмент, інвентар, транспортні засоби та інші основні засоби [5].

Таблиця 1

Динаміка обсягу інвестицій в розвиток підприємств України

№ п/п	Показник	Роки							
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	267344	345113	441452	544153	720731	948056	914720	784113
2.	Капітальні інвестиції у фактичних цінах, млн. грн.	59899	89314	111174	148972	222679	272074	192878	151113
3.	Інвестиції в основний капітал промисловості, млн. грн.	22734,49	28190,77	35031,12	44803,66	64341,44	76617,7	57657,6	35468,7
4.	Інвестиції в інноваційну діяльність, млн. грн.	3059,8	4534,6	5751,6	6160,0	10850,9	11994,2	7949,9	5111,3
5.	Частка ВВП на капітальні інвестиції, %	22,41	25,88	25,18	27,38	30,90	28,70	21,09	19,27
6.	Частка ВВП на інвестиції в промисловість, %	8,50	8,17	7,94	8,23	8,93	8,08	6,30	4,51
7.	Частка ВВП на інвестиції в інноваційний розвиток, %	1,15	1,31	1,30	1,13	1,51	1,27	0,87	0,66

*показники за 2010 рік – за 3 квартали.

Таким чином, аналізуючи дані, наведені в таблиці 1, зазначимо, що з 2003 по 2009 рр. зростав обсяг усіх видів інвестицій (капітальних, в основний капітал промислових підприємств та в інноваційну діяльність). Посткризовий 2009 рік став переломним для інвестування: обсяг капітальних вкладень у порівнянні з 2008 р. знизився на 29,1%, інвестицій в основний капітал промисловості – на 24,75%, вкладень в інноваційний розвиток – на 33,72%. Нажаль, ще не підраховані обсяги цих показників на 2010 р. Доступні дані тільки за 3 квартали минулого року та тільки по одному показнику – обсягу інвестицій в основний капітал промисловості. Він складає 35468,7 млн. грн. Якщо порівняти його з аналогічним за січень – вересень 2009 року (35551 млн. грн.), він трохи зменшився (на 0,23%). Тобто маємо великі сумніви, що у 2010 р. ситуація з інвестуванням підприємств значно покращилася.

В розвинених країнах популярним є порівняння обсягів інвестицій в економіку з ВВП. Нами була розрахована частка ВВП України на капітальні інвестиції, на інвестиції в промисловість та на інвестиції в інноваційний розвиток. Перший показник з 2003 по 2007 рр. характеризувався поступовим збільшенням, але у 2008 р. зменшився. Другий має нестабільну динаміку, в останні 3 роки намітилася тенденція до зниження. Частка ВВП на інвестиції в інноваційний розвиток також з 2007 по 2009 рр. поступово знижується. Важливо також звернути увагу на обсяг розрахованих показників. Можна зробити висновок, що інвестиційні відрахування в Україні є невеликими, а особливо вони малі у наукову та інноваційну діяльність підприємств. Світовий досвід показує, що успішний розвиток забезпечується тільки тоді, коли держава, з одного боку, бере на себе активну участь у стимулюванні інноваційної діяльності (зазначимо, що ЄС поставив за мету наростити обсяг фінансування

науки до 3% ВВП!), а з іншого – визначає її стратегію, спрямовану на зміцнення наукового потенціалу [6, с. 69].

Нажаль в Україні зовсім інша ситуація. Сам по собі спосіб підвищення конкурентоспроможності національної економіки інноваційним шляхом потребує від країни відповідної підготовленості до прийняття інвестицій та інновацій. Натомість поспішна, невиважена і поверхнева інвестиційно-інноваційна політика в останні роки призвела до того, що підприємства повертаються до своєї традиційної діяльності, спостерігається процес скорочення частки інноваційної продукції у ВВП країни. Це пояснюється недостатньою ефективністю виробництва, високою матеріало-, енерго-, трудомісткістю процесів, що призводять до відмови від фінансування інноваційних розробок на користь збереження прибутку. Як наслідок - зниження кваліфікації персоналу і зменшення мотивації до науково-дослідної та конструкторської діяльності, відтік перспективних фахівців за кордон [7, с. 13]. Знову ж ми повертаємося до проблем інноваційної культури підприємств та країни в цілому. Дійсно, вищезазначені слова підтверджуються статистичними даними: за останні 3 роки спостерігається зниження питомої ваги підприємств, що впроваджують інновації. У 2007 р. їх налічувалося 11,5%, у 2008 – 10,8%, у 2009 – 10,7% [5].

Далі розглянемо основні показники динаміки обсягу інвестицій в Одеській області. Проаналізуємо інформацію, що надає Головне управління статистики в Одеській області [8] (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка обсягу інвестицій в розвиток підприємств України

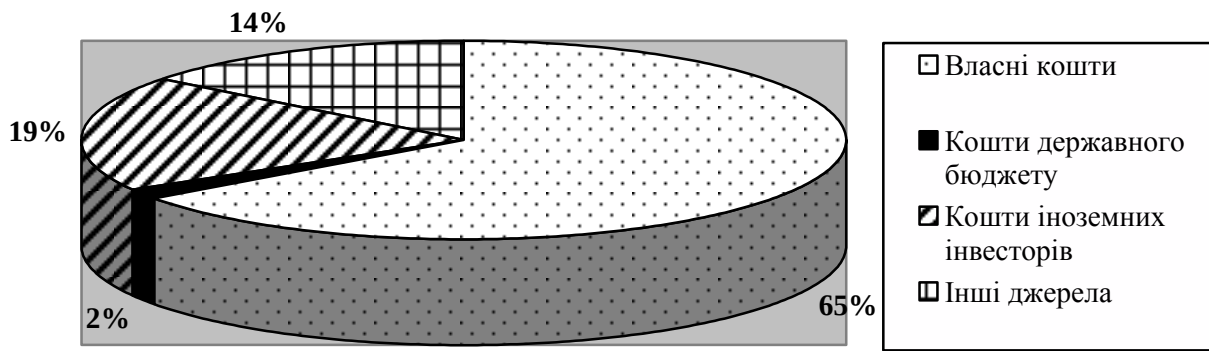
№ п/п	Показник	Роки						
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1.	Капітальні інвестиції області у фактичних цінах, млн. грн.	3738	5851	6119	9177	12844	14666	12772
2.	Інвестиції в основний капітал промисловості, області млн. грн.	...	...	...	...	2404,27	2070,07	2131,65
3.	Інвестиції в інноваційну діяльність області, млн. грн.	31,06	173,52	110,68	128,99	741,15	272,49	189,71
4.	Частка капітальних інвестицій України в Одеську область, %	6,24	6,55	5,50	6,16	5,77	5,39	6,62
5.	Частка інвестицій України в промисловість Одеської області, %	...	...	...	...	3,74	2,70	3,70
6.	Частка інвестицій України в інноваційний розвиток Одеської області, %	1,02	3,83	1,92	2,09	6,83	2,27	2,39

Отже, обсяг капітальних інвестицій з 2003 року поступово збільшувався. Але в 2009 р. в порівнянні з 2008 зменшився на 12,91%. Загальна сукупність інвестицій в основний капітал промислових підприємств була найбільшою у 2007 р, у 2008 їх обсяг зменшився на 13,9%, у 2009 р. відбулося збільшення на 2,97% до попереднього року, але рівень 2007 досягнутий не був. Показник обсягу капіталовкладень в інноваційний розвиток має нестабільну динаміку. Найбільшого свого значення він набув у 2007 р., а потім почав поступово знижуватися.

Використовуючи дані табл. 1 розрахуємо, яка частка інвестицій визначеного виду в Україні припадає на фінансування підприємств Одеської області. Представимо результати розрахунків у таблиці 2 (ст. 4,5,6). В цілому, обсяги відрахування невеликі та не характеризуються стабільністю. Але в порівнянні з іншими регіонами, ситуація непогана. У 2009 році Одеська область посідала 3 місце серед інших областей за наданням капітальних інвестицій (6,6%). Поступалася вона лише Донецькій (8,7%) та Дніпропетровській області (8,2%).

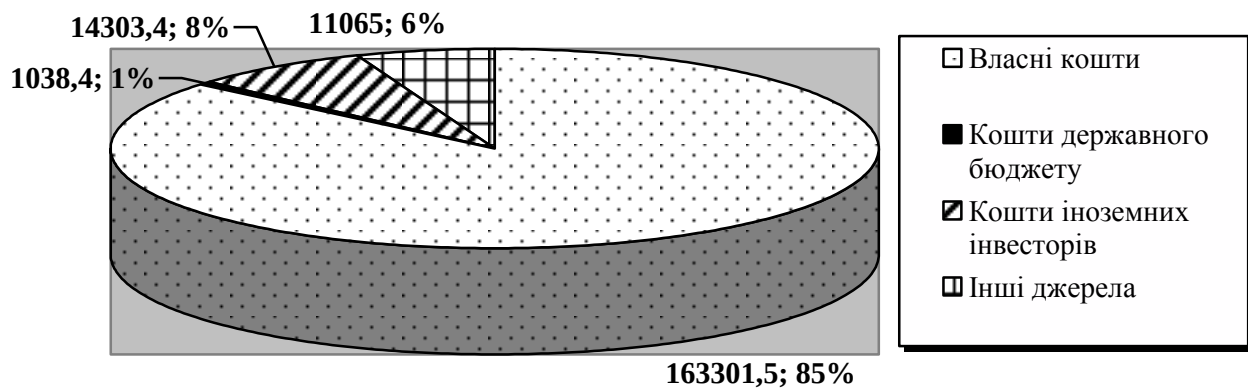
Слід також відмітити, що 2007 р. в Одеському регіоні був вдалим з позиції інвестування. Фінансова криза 2008 р. спричинила до номінального зменшення розміру капітальних вкладень всіх типів. 2009 р. не приніс абсолютного зростання обсягів, але частка інвестицій України в підприємства Одеської області має тенденцію до збільшення. Стосовно впровадження інновацій на промислових підприємствах, ситуація збігається із загальнодержавною. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями знижується: у 2007 р. – 10,9%, у 2008 – 9,8%, у 2009 – 8,1% [8]. Таким чином, інноваційна діяльність в Одеському регіоні здійснюється, але не в тій мірі, в якій необхідно для сталого економічного розвитку.

Далі, на нашу думку, доцільно буде проаналізувати структуру джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні та Одеській області, провести їх порівняльний аналіз. Для цього скористаємося інформацією Державного комітету статистики України [5] та Головного управління статистики в Одеській області [8]. Отримані дані представлені на малюнках 1 та 2. Таким чином, в Україні станом на 2009 рік (Мал. 1) в інноваційний розвиток інвестувалося 7949,9 млн. грн. З них 65% (5169,4 млн. грн.) за рахунок власних коштів підприємств, 19% (1512,9 млн. грн.) складала кошти іноземних інвесторів, 2% (127,0 млн. грн.) припадало на кошти державного бюджету та 14% (1140,6 млн. грн.) – фінансування з інших джерел.

Мал. 1 – Структура джерел фінансування інноваційної діяльності України у 2009 році

В Одеській області ситуація наступна (Мал. 2): у 2009 році загальна сума інвестицій складала 189708,3 тис. грн. Серед них 85% (163301,5 тис. грн.) припадало на власні кошти, 8% (14303,4 тис. грн.) здійснювалося за рахунок іноземних інвестувань, 6% (11065,0 тис. грн.) складала кошти з інших джерел та всього 1% (1038,4 тис. грн.) - інвестицій за рахунок державних асигнувань.

Мал. 2 – Структура джерел фінансування інноваційної діяльності Одеської області у 2009 році

Отже, можна відмітити, що структура джерел інвестицій в країні та Одеському регіоні значно співпадають. В обох випадках на першому місці власні кошти підприємств, далі кошти іноземних інвесторів, далі інші джерела, і найменша питома вага припадає на кошти державного бюджету. Промислові підприємства в основному використовують для розвитку власні джерела (фонд амортизаційних відрахувань, нерозподілений прибуток тощо), але ці фонди зазвичай обмежені та недостатні для кардинальних інноваційних змін. Майже відсутня підтримка з боку державного бюджету. Тобто більше ніж 98% коштів спрямовуються у види економічної діяльності, мало пов'язані з інноваціями. Для країни, що обрала для себе курс інноваційного розвитку, це, звісно негативна ситуація. Також спостерігається слабка зацікавленість іноземних інвесторів у вкладанні коштів в українські промислові підприємства. Це цілком зрозуміло, зважаючи на нестабільний політичний стан та низьку віддачу від вкладень в промисловість. Отже, інвестиційне забезпечення промислових підприємств можна назвати нераціональним за структурою та недостатнім за розміром капітальних вкладень.

Таким чином, у статті були уточнені важливі поняття, пов'язані з інвестиційною діяльністю, проведений аналіз основних показників інвестиційного розвитку України та Одеської області, розраховані частки ВВП на різні види інвестицій, розглянута та порівняна структура джерел фінансування інноваційного розвитку в країні та області. Отже, на нашу думку, інвестиційний клімат вітчизняних промислових підприємств характеризується як незадовільний. Об'єми інвестування в Україні та Одеському регіоні є недостатніми, особливо малі суми коштів залучаються у наукову та інноваційну діяльність. Структура джерел капітальних вкладень є невиваженою та нераціональною. Для покращення положення необхідно проаналізувати практичні досягнення економічно розвинутих країн, таких, як Фінляндія, Велика Британія, Нідерланди, Сінгапур, Японія, США, Південна Корея, Ірландія тощо, адаптувати їх до українських умов та менталітету, і лише після цього впроваджувати на функціонуючих підприємствах. Також необхідно шукати найкращі варіанти фінансування розвитку промисловості в умовах обмежених інвестиційних ресурсів. Тільки тоді розвинена економіка в Україні зможе стати реальністю.

Література

1. Захарін С. В. Ефективне поєднання інвестицій та інновацій в умовах перехідної економіки / С. В. Захарін // Проблеми науки. – 2007. - №3. – С. 2-9.
2. Федоренко В. Г. Инвестознaвство: підруч. – [2-е вид. перероблене] / Федоренко В. Г. – К.: МАУП, 2002. – 408 с.
3. Википедия. Свободная энциклопедия. Раздел: Инвестиция. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Инвестиция>

4. Економіка підприємства в умовах ринкових перетворень: монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. Г. Янкового. – О.: Атлант, 2010. - 389 с.
5. Державний комітет статистики України. Розділи: Статистична інформація. Соціально-економічний розвиток регіонів України (реальний сектор), інвестиції та будівельна діяльність, наука та інновації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Жадан І. О. Організаційно-правовий аспект державного управління інноваціями в Україні / І. О. Жадан // Статистика України. – 2006. - №4. – С. 69-77.
7. Крищенко Д. В. Інвестиційна складова реалізації інноваційної моделі конкурентоспроможності економіки України / Д. В. Крищенко // Інвестиції: практика і досвід. – 2009. - №22. – С. 12-15.
8. Головне управління статистики в Одеській області. Розділ: Статінформація. Наука та інновації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

Резюме

У статті уточнені базові поняття, пов'язані з інвестиційною діяльністю, проведений аналіз основних показників інвестиційного розвитку України та Одеської області, розраховані частки ВВП на різні види інвестицій. Також була розглянута та порівняна структура джерел фінансування інноваційного розвитку країни та області.

Резюме

В статье уточнены базовые понятия, связанные с инвестиционной деятельностью, проведен анализ основных показателей инвестиционного развития Украины и Одесской области, рассчитаны доли ВВП на инвестиции разных видов. Также была рассмотрена и сравнена структура источников финансирования инновационного развития страны и области.

Resume

In the article base concepts, related to investment activity, are specified, the analysis of basic indexes of investment development of Ukraine and Odessa region is conducted, the stakes of GDP on the investment of different kinds are expected. It was also considered and compared structure of sourcing innovative development of country and area.